

	ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ	Број:
	ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ	10/4-24
		Датум:
		31.3.2016

Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Нишу
подносимо следећи извештај:

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ:

1. Састав комисије:

1. Ванредни професор др Бисера Јевтић
2. Ванредни професор др Зорица Станисављевић Петровић
3. Доцент др Јелена Максимовић

2. Одлука Већа департмана за педагогију број 10/2-77 од 29. септембра 2015. године.

II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ:

1. Име, име једног родитеља, презиме
Тамара Светислав Коцић
2. Година уписа на мастер академске студије
2014/2015.
3. Назив студијског програма
Мастер академске студије педагогије

III НАСЛОВ –МАСТЕР РАДА:

Последице агресивног понашања ученика у школској средини

IV ПРЕГЛЕД-МАСТЕР РАДА:

Навести кратак садржај са назнаком броја страна поглавља, слика, шема, графикана и сл.

Структура мастер рада састоји се из теоријског приступа проблему, методолошког приступа проблему истраживања, анализе и интерпретације резултата истраживања, закључних разматрања и прилога који представљају истраживачке инструменте. Теоријски оквир истраживања чине следеће целине:

УВОД

I ТЕОРИЈСКИ ДЕО

1. Појава и порекло агресивности и агресивног понашања
 - 1.1. Биолошке и физиолошке теорије
 - 1.2. Инстинктивистичке теорије
 - 1.3. Енвирументалистичке и бихејвиоралне теорије
 - 1.4. Психоаналитичке теорије
2. Основни фактори агресивног понашања
 - 2.1. Емоционално-мотивациони фактори
 - 2.2. Когнитивно-информациони фактори
 - 2.3. Социјални фактори
 - 2.4. Ситуациони фактори
3. Корелати агресивног понашања
 - 3.1. Узрасне разлике
 - 3.2. Полне разлике
 - 3.3. Социјална некомпетентност
4. Врсте агресивности и агресивног понашања
 - 4.1. Физичка агресивност
 - 4.2. Вербална агресивност
 - 4.3. Психолошко/емоционална агресивност
 - 4.4. Социјална агресивност
 - 4.5. Сексуална агресивност и злоупотреба
 - 4.6. Насиље путем нових технологија
5. Последице агресивности и агресивног понашања
 - 5.1. Последице физичке агресивности

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Број:

10/4-24

Датум:

31.3.2016.

5.2. Последице вербалне агресивности

5.3. Последице психолошког/емоционалног злостављања ученика

5.4. Последице социјалне агресивности

5.5. Последице сексуалне агресије и злоупотребе међу ученицима

5.6. Последице насиља путем нових технологија

6. Последице и жртве вршњачке агресије у школској средини

6.1. Ученици као насилници

6.2. Ученици као жртве

7. Значај досадашњих истраживања о последицама агресивног понашања ученика у школској средини

II МЕТОДОЛОШКИ ДЕО

1. Проблем истраживања

2. Предмет истраживања

3. Циљ истраживања

4. Задаци истраживања

5. Хипотезе истраживања

6. Варијабле истраживања

7. Популација и узорак истраживања

8. Методе, технике и инструменти истраживања

9. Организација и ток истраживања

10. Статистичка обрада података

III АНАЛИЗА И ИНТЕРПРЕТАЦИЈА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

1. Релијабилност скале процене

2. Поступак факторске анализе скале процене

3. Физичке последице агресивног понашања ученика

4. Последице вербалне агресије ученика

5. Психолошке/емоционалне последице агресивног понашања ученика

6. Социјалне последице агресивног понашања ученика

7. Последице сексуалне агресије и насиља међу ученицима

8. Последице насиља путем нових технологија

ЗАКЉУЧНА РАЗМАТРАЊА

ЛИТЕРАТУРА

ПРИЛОЗИ

Закључак представља есенцијалну интегрисаност добијених резултата истраживања и теоријског дела рада.

Укупан број коришћених библиографских јединица у раду износи 96, од чега је коришћена у потребној мери и инострана литература на енглеском језику. Рад садржи 23 табеле.

Укупан број страница мастер рада, укључујући литературу и прилоге који представљају инструменте, износи 119.

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА -МАСТЕР РАДА:

Под утицајем ратних година, тешке економске ситуације и кризе друштва у коме живимо, насиље је веома распрострањено, што је нарочито видљиво у школама, које уз пораст присутности алкохолизма и наркоманије бележе и пораст насиља. Насиље у школама је ендемска појава, позната свакоме ко се школовао. Испољавајући се у веома разноврсним облицима и интензитетима, оно обично постане социјално видљиво тек када појединачни инциденти задобију медијску пажњу.

Школско насиље је присутно у свим типовима савременог школства. Разлике између земаља у овом погледу постају само у распрострањености, учесталости одређених форми школског насиља, као и његове оштрине. Као што и сами знамо школа и шире образовне институције су део друштвеног система, оног што се дешава директно у друштву или индиректно утиче и одражава се на организацију и живот у школи. Присутност вршњачког насиља у основним и средњим школама постаје све већи проблем са којим се суочава наше друштво.

Једна генерална опсервација указује на чињеницу да су деца у свим културама и друштвима склона испољавању извесних форми агресивног понашања. Свако друштво се бави проблемом агресивног понашања с обзиром на сопствени вредносни систем и процес социјализације. Термини насиље и агресија се код нас углавном користе као синоними, с тим што агресивност и агресија више упућују на мотивацију која је водила ка повређивању другог и на диспозицију, док термин насиље, по нашем мишљењу, у већој мери сугерише недозвољеност наношења штете, често и независно од намере.

Агресивно и антисоцијално понашање у савременом друштву постају све већи проблеми, стога им различите друштвене делатности и институције поклањају све већу пажњу. Научни интерес за агресивно понашање и чиниоце који утичу на његов развој у последњих је

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Број:

10/4-24

Датум:

31.3.2016.

неколико деценија такође све интензивнији. Како се тај облик социјалног понашања развија и стабилизује прилично рано у детињству, велики је дио истраживања усмерен управо на деју агресивност и њен развој. Насиље међу школском децом, а у складу са тим и вршњачко насиље, је несумњиво врло стара појава. Већина одраслих, још из својих школских дана, памте појаву честог и континуираног узнемиравања и напада од стране вршњака или групе вршњака. Мало је оних који се не сећају ученика у свом разреду који су били одбачени од осталих, са којима нико није хтео да седи, којима се цео разред ругао, изазивао их, па чак и физички злостављао.

У друштвима у којима се делинквентно понашање и криминал не санкционишу на адекватан начин, млади се поистовећују са “негативним херојима” и то доводи до повећане стопе насиља у тим друштвима. Дакле, учењем по моделу може се у одређеној мери објаснити појава вршњачког насиља. Као последица овакве врсте учења, може доћи до прихватања нових облика агресивног понашања, до дезинхибиције до тада инхибираних, до обнављања напуштених, као и до усвајања и примењивања различитих облика агресивног понашања на нове ситуације у којима агресивно понашање раније није било испољавано.

Циљ истраживања произилази из предмета истраживања и дефинисан је кроз три нивоа, а то су теоријски, сазнајни и апликативни ниво. С обзиром на формулисани проблем и предмет истраживања, постављени су и следећи циљеви овог истраживања:

1. Теоријски ниво - на основу темељног и целовитог проучавања литературе сагледане су основне последице агресивног понашања ученика у школској средини.
2. Сазнајни ниво – указано је ученицима на последице агресивног понашања у школској средини као и значај тих последица за њихово здравље.
3. Апликативни ниво - подстицање односно развијање свести ученика о последицама агресивног понашања у школској средини.

Задаци истраживања:

1. Испитати релијабилност скале процене.
2. Испитати поступак факторске анализе скале процене.
3. Испитати физичке последице агресивног понашања ученика.

4. Испитати последице вербалне агресије ученика.
5. Испитати психолошке/емоционалне последице агресивног понашања ученика.
6. Испитати социјалне последице агресивног понашања ученика.
7. Испитати последице сексуалне агресије и насиља међу ученицима.
8. Испитати последице насиља путем нових технологија

Популација: Ученици основне и средње школе у Власотинцу.

Узорак истраживања: Ученици В и ВИИ разреда ОШ „8. Октобар“ у Власотинцу и ученици II и IV разреда Гимназије „Стеван Јаковљевић“ у Власотинцу, школске 2015/2016 године..
У овом истраживању узорак чине 150 испитаника односно ученика поменуте основне и средње школе.

Табела 1: Структура узорка у односу на пол ученика

Пол	Фреквенција	Проценат	Валидни проценат	Кумулативни проценат
Мушки	67	44.7	44.7	44.7
Женски	83	55.3	55.3	100.0
Укупно	150	100.0	100.0	

На основу табеле 1 закључујемо да је структура узорка у односу на пол ученика у овом истраживању неуједначена, учествовало је 83 испитаника женског пола и 67 испитаника мушког пола.

Табела 2: Структура узорка у односу на разред ученика

Разред ученика	Фреквенција	Проценат	Валидни проценат	Кумулативни проценат
V разред	28	18.7	18.7	18.7
VII разред	38	25.3	25.3	44.0
II година	47	31.3	31.3	75.3
IV година	37	24.7	24.7	100.0
Укупно	150	100.0	100.0	

За обраду података користиће се програм SPSS. Подаци ће се обрадити квантитативно и квалитативно. Од статистичких параметара користе се: факторска анализа, величина узорка (n) аритметичка средина (AS), стандардна девијација (SD), t тест са параметрима t и p и тест са параметрима f и p .

1. ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

На основу резултата факторске анализе са сигурношћу утврђена је оправданост факторске анализе. У прилог томе говори и вредност КМО теста у износу од 0.910 која је далеко већа од граничне вредности за оправданост и прикладност факторске анализе. Уочавамо и да Бартлетов тест показује статистички значајну вредност у износу од $p=0.000$. Оно што се може уочити је, да је факторском анализом главних компоненти издвојено четири фактора са највећим утицајем тј. са највећим оптерећењем/засићењем. Они обухватају највећи део варијабилитета података. Први издвојени фактор именован је Последице физичке и вербалне агресије, други фактор који се у анализи издвојио именован је Последице сексуалног насиља и насиља путем нових технологија трећи фактор који се у анализи издвојио именован је Социјалне последице агресивног понашања ученика и четврти фактор именован у складу са манифестованим варијаблама груписаним око њега, који је назван је Психолошке/емоционалне последице агресивног понашања ученика. Будући да Кронбахов коефицијент алфа износи 0,96 можемо са сигурношћу закључити да скала процене о последицама агресивног понашања ученика има врло високу поузданост, и да има све метријске карактеристике.

Први издвојени фактор указује да су ученици жртве физичког и вербалног насиља, то можемо видети на основу тврдњи који су се издвојиле и које откривају последице које ученици сnose. Издвојени фактор нам уједно открива и последице које нимало нису безазлене за учениково здравље. Као главне последице издвојиле су се: честе главобоље, изостајање са наставе, осећај мање вредности, депресија, ругање међу ученицима,

нерасположеност, губитак самопоуздања. Дакле ученице не сnose само физичке последице, већ оне много горе последице које непосредно утичу на психу и ментално здравље деце, тако да је у складу са тим именован и први издвојени фактор јер директно открива последице физичке и вербалне агресије.

Следећи фактор који се факторском анализом издвојио је Сексуално насиље и насиље путем нових технологија је на другом месту, па је због тога и именован тако. Крај 20. и почетак 21. века у знаку је динамичног развитка информацијско-комуникацијских технологија. Једна од најважнијих тековина тога развоја је Интернет. Интернет као глобална мрежа има доста предности: брзо и прегледно проналажење информација и садржаја, решавање испита на факултету, куповина, прилика за учење, образовање, едукацију, усавршавање страних језика (Станић, 2007). Али уз позитивне стране постоје и оне негативне које чине ризици од примања непримерених садржаја, контактирање с нежељеним особама, стварање интернетских садржаја који исмејавају друге, слање неугодних порука, излагање сексуалним садржајима и др. (Шимуновић, 2008: 115). Као главне последице издвојиле су се: уплашеност, стид и кривица, осећај нелагодности због задиркивања, љутња и бес. узнемиреност и анксиозност.

Трећи издвојени фактор именован је Социјалне последице агресивног понашања ученика. На основу издвојених тврдњи јасно се види да се ради о социјалном насиљу, па је у складу са тим трећи фактор, издвојен факторском анализом тако и именован. О овој врсти агресивности говори се када деца манифестују понашање које штети другима због уништавања њихових социјалних веза, пријатељстава и припадности групи. Такође, о овој врсти агресивности говоримо и када су у питању вербалне претње жртви да ће до овог наношења штете у области међуљудских односа доћи (Црицк, Бигбее & Ховес, 1996).

Интересантно је да социјално насиље више заступљено међу ученицама. Дечаци су склони физичком насиљу, док девојчице испољавају насиље на друштвено прихватљив начин. Знамо да је управо то једна од одлика српске патријархалне културе. Главна последица је игнорисање ученика који се по нечему разликују, што се јасно може видети на основу резултата које смо добили. Ова врста игнорисања може оставити страшне последице на психу детета. Неке од тих последица јесу: да се деца не иде у школу, слабије уче, тужна су, нису расположена за дружење јер их стално искључују из групних активности, а понекад и она постају насилна. Ако овакво стање траје дуже, и ако се том детету не помогне, то може

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Број:

10/4-24

Датум:

31.3.2016.

заувијек да обележи личност детета које трпи ову врсту насиља. Оно може постати плашљива и несрећна одрасла особа или може и само почети да се понаша насилно.

Издвојен је и четврти фактор именован у складу са манифестованим варијаблама груписаним око њега који је назван Психолошке последице агресивног понашања ученика. Дуготрајно психолошко односно емоционално злостављање оставља тешке последице у емоционалном развоју детета, јер значајно утиче на његово ментално здравље (Љубојев, 2004). Дакле психолошке последице насиља јесу резултат свих облика злостављања и занемаривања међу ученицима. Психолошке последице агресивног понашања у овом случају јесу: несигурност, повученост, сумња у властите способности и неповерење међу ученицима. Несигурност и сумња у властите способности доводи до губитка самопоуздања а због неповерења, ученици заузимају одбрамбени или непријатељски став према свакоме, не би ли на тај начин себе емоционално заштитити (Стевковић, 2006). Често се дешава да се ученици све више повлаче у себе па тако долази до потпуне деморалисаности.

Основни резултати показују да ученици основне и средње школа са различитим успехом могу да препознају последице и утврде различите вршњачке интеракције као облике вршњачког насиља. Ученици су са врло малим успехом успели утврдити и препознати основне последице насиља у школској средини. Ови резултати јесу врло охрабрујући јер указују на малу заступљеност насиља, можемо уочити да је вршњачко насиље као облик вршњачког интеракције у јужној Србији исподпросечно заступљено. Ови резултати такође могу и указивати и на неадекватно препознавање различитих облика вршњачке интеракције које заправо по дефиницији подразумевају насиље, а које одређени број ученика наших школа на југу Србије као насилне не препознају.

Овакви резултати добијени на општим самопроценама на нашем узорку могу указивати на повишен праг толеранције према насиљу код наших ученика, што може бити карактеристично не само за ученике на југу Србије, већ и за шири друштвени контекст земље у којој живимо. На основу података из истраживања о последицама вршњачког

насиљу, можемо закључити да је неопходно радити на сузбијању сваког облика насиља међу ученицима у школи, а на првом месту образовно и васпитно деловати на спречавању психолошког-вербалног и социјалног насиља, које је ученици нису препознали јер га сматрају уобичајеним начином вршњачке комуникације и интеракције. Требало би радити на подизању јавне свести о вршњачком насиљу и последицама вршњачког насиља кроз различите облике јавних кампања.

Чини се да су ученици са бољим успехом препознали последице физичког, вербалног и психолошко/емоционалног злостављања, затим последице сексуалног злостављања и насиља путем нових технологија, иако ни тај проценат није висок. У теоријском приступу је нагласшено да су ученици највише изложени управо вређању и сплеткарењу као облицима вршњачког насиља (Попадић и Плут, 2007), које они са друге стране у одређеној мери ни не процењују као насилне. Оно што је такође карактеристично је и податак да, иако вређање и сплеткарење не препознају као насиље, ученици са друге стране извештавају о томе да их овакви облици понашања њихових вршњака највише узнемирују (Смедерсвац, Митровић и Чоловић, 2010). Са најслабијим успехом препознали су последице, социјалног насиља.

Ови резултати упућују на закључак да социјално насиље па чак и неке облике емоционално-вербалног насиља ученици најчешће сматрају уобичајеним начином вршњачке интеракције, те да их ни не препознају, ни не процењују као насилне. Разлог за овако добијене резултате можемо пронаћи у породици, затим у школи, и на крају у индивидуалним особинама појединца. За здрав развој детета врло су важна искуства у породици. Недостатак пажње и топлине, сведочење насилном понашању код куће те недовољан надзор и брига родитеља добра су подлога за развој насилничког понашања деце. Сведочење агресивном понашању обухвата физичку и вербалну агресију родитеља према детету или физичку и вербалну агресију међу родитељима. Коришћењем физичког кажњавања родитељ шаље детету поруку како је у реду љутњом, насиљем и застрашивањем добити оно што желимо. Немогуће је замислити физичко па и вербално насиље које не би за последицу имало психичку трауму.

Када су у питању индивидуалне особине појединца, деца која су импулсивна, живахна, имају вишак енергије, немају стрпљења, често проналазе брза „решења“ фрустрирајућих ситуација, али и трауматизована деца подложнија су насилничком понашању.

И на крају у школи и школском окружењу можемо пронаћи разлоге за овако добијене резултате. Школско окружење је врло важно за појаву насилног понашања. Недостатак

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Број:

10/4-24

Датум:

31.3.2016.

блискости, осећаја прихваћености свих ученика те међусобног поштовања између наставника и ученика и обрнуто, доводе до насилничког понашања у школи. Нереаговање наставника и стручних сарадника на агресивна понашања ученика и лош надзор у одређеним деловима школе (игралиште, ходници...) само олакшавају насилним ученицима да буду агресивни и застрашују друге ученике.

Пол се показао као варијабла у којој се јављају статистички значајне разлике: девојчице боље препознају последице свих облика вршњачког насиља у односу на дечаке. Разлоге за овакве резултате потражићемо у процесу усвајања улоге везане за пол, у српској патријархалној култури, женска деца уче да своју агресивност испољавају на друштвено прихватљив начин односно да је скривају или маскирају добрим понашањем након испољене агресије, за разлику од дечака који своју агресију отворено испољавају. У прилог томе говори податак, да девојчице не трпе само вербално насиље од стране дечака, већ много више од стране осталих девојчица. Девојчице су те које се највише служе вређањем, оговарањем и исмејавањем. Будући да су девојчице окренуте афилијативним везама, агресивно, понашање састоји се управо у угрожавању тих веза, та разлику од дечака где је силецијство део односа заснованих на хијерархији моћи.

Такође, и узраст ученика се показао као варијабла у којој се јављају статистички значајне разлике. Добијени резултати показују да уженици нижих разреда (пети и седми) адекватније препознају последице свих облика вршњачког насиља. Разлог за овакве резултате је да са узрастом дете у школи заузима све веће место на статусној хијерархији, све је мање деце која могу да малтретирају. Друго објашњење може бити да је међу млађом децом насиље чешће, јер она још нису усвојила норме које такво понашање осуђује. И треће објашњење је да млађа деца још увек нису овладали социјалним вештинама и асертивношћу, која им помажу да се носе са потенцијално опасним ситуацијама, па су због тога чешће мета осталих ученика.

Када је у питању узраст најмлађи ученици у основној школи представљају најризичнију

группу над којом се врши насиље зато што су деца на овом узрасту најслабија, што се поклапа и с нашим истраживањем. На основу резултата АС можемо то јасно уочити да деца основношколског узраста тј. ученици седмог разреда највише сnose последице како физичке тако и вербалне агресије. Познато је да насилна деца из нижих разреда основне школе често изазивају туче и отворено физички малтертирају другу децу. Међутим, с узрастом се повећава аналитичност опажања и социјална свест, те овакви директни напади постају мање учестали. Истраживачи су открили да се с годинама смањује испољавање насиља, што је и доказано резултатима овог истраживања.

Стручњаци различитих профила који раде са децом требало би да буду обазриви према могућим знаковима виктимизације или насилног понашања код деце и младих, посебно код деце која припадају групи високоризичне деце као што су деца са сметњама у развоју или деца која имају карактеристике детета које доживљава насиље и које је истовремено насилно према другој деци. Број ученика који је укључен у вршњачко насиље ипак, није занемарив, напротив говори о потреби деловања на сузбијању и спречавању насиља. Саме школе немају увек довољно расположивих могућности да се супротставе том проблему. Потребно је спроводити тренинге и континуиране едукације о карактеристикама вршњачког насиља, краткорочним и дугорочним последицама, облицима интервенција које су ефикасне за редуковање вршњачког насиља, а у које би били укључени наставници, ученици и родитељи. Потребно је више пажње посветити праћењу и посматрању понашања и активности ученика, доношењу јасних правила и прописа понашања, као и њиховој примени, саветодавном раду са ученицима, организовању слободних активности, сарадњи породице и школе. Врло је важно да установе превентивно делују, што је пре могуће, јер свако одлагање решавања проблема може довести до његовог пораста, односно до повећаног развоја вршњачког насиља.

Родитељи, такође, нису увек довољно осетљиви за ову проблематику, а често нису ни у могућности да се одупру деструктивним, чак и агресивним, утицајима друштва на њихове породице и њихову децу. Стога сматрамо да је свако истраживање ове проблематике добар почетак и темељ за све друге активности које ће уследити у циљу сузбијања ове појаве.

1. ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Мастер Рад под називом *Последице агресивног понашања ученика у школској средини* у целини, како у теоријском тако и у методолошком делу, у потпуности је испунио постављени истраживачки циљ и

ФИЛОЗОФСКИ ФАКУЛТЕТ У НИШУ

ИЗВЕШТАЈ О УРАЂЕНОМ МАСТЕР РАДУ

Број:

10/4-24

Датум:

31.3.2016.

истраживачке задатке. Анализа и интерпретација резултата истраживања, који су обрађени адекватним методолошким поступцима, указују на постојеће стање у области агресивности, што се посебно актуелизује данас у процесу реформи школског система. Тумачење и анализа резултата истраживања омогућавају сагледавање актуелног стања и пружају могућност за промене у делу имплементацијем програма који су се на пољу подстицања просоцијалног понашања адолесцената у основним и средњим школама других земаља показали изузетно успешним.

3. КОНАЧНА ОЦЕНА - МАСТЕР РАДА

Да ли је теза урађена у складу са образложењем наведеним у пријави теме ДА

Да ли теза садржи све битне елементе ДА

По чему је теза оригиналан допринос науци

Недостаци тезе и њихов утицај на резултат истраживања НЕМА

VI ПРЕДЛОГ:

На основу укупне оцене тезе, комисија предлаже:

- да се мастер рад прихвати а кандидату одобри јавна одбрана ДА
- да се мастер рад враћа кандидату на дораду (да се допуни односно измени) или
- да се мастер рад одбија НЕ

ПОТПИС ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

Ванредни професор др Бисера Јевтић

Ванредни професор др Зорица Станисављевић
Петровић

Доцент др Јелена Максимовић